konnou. Rakousko t. j. království a země na říšské radě zastoupené, jest ústavním mocnářstvím dědičným. Moc vládní soustředěna jest v rukou mocnáře povolaného na trůn sledem dědickým bez korunovace, kterýž uvazuje se u vládu skládá v přítomnosti obou sněmoven rady říšské přísežný slib, že bude nezlomně držeti se základních zákonů království a zemí na říšské radě zastoupených a ve shodě s těmito zákony a s všeobecnými zákony, že bude vlásti. Tato vládní moc obmezena jest právy občanů státních zaručenými státními základními zákony. Císař jest osobou posvátnou, nedotknutelnou, nezodpovědnou. Zodpovědnými zastupitelstvu lidu jsou ministři, jimiž, pokud se týká, úředníky ministrům podřízenými císař vládní moc svou vykonává. Císař jmenuje a propouští ministry a obsazuje k návrhu příslušných ministrů všechny úřady všech odvětví služby státní, pokud zákon jinak nevelí. Jistá oprávnění vyhražena jsou císaři jakožto prerogativy koruny a to:

1. právo udíleti tituly, řády a jiná státní vyznamenání;

2. vrchní rozkaz nad mocí válečnou, právo vyhlásiti válku a uzavírati mír;

3. právo uzavírati smlouvy státní. Jde-li však o smlouvy obchodní a takové státní smlouvy, jež tíží říši nebo některé části její nebo zavazují jednotlivé občany, vyhledává se přivolení rady říšské;

4. právo mincovní vykonává se jménem císaře (viz čl. Mincovnictví). Ku právoplatnému vzniku zákonů vyhledává se přivolení obou sněmoven rady říšské, pokud pak jde o zákonodárství zemské, potřebí jest souhlasu zemských zastupitelstev. Prohlašování zákonů (srv. čl. »Prohlašování zákonů«) děje se ve jménu císaře s odvoláním na udělené přivolení ústavních sborů zastupitelských a za spolupodepsání některého zodpovědného ministra. Ministři zodpovědni jsou za ústavnost a zákonnost vládních úkonů spadajících v jejich obor působnosti. Zodpovědnost ministrů upravena jest zákonem ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z.

Ústava církve evangelické.

Jako reformátoři sami nesepsali žádného církevního práva, nýbrž jen v různých spisech svých vyslovili jednotlivé zásady, tak podobně nelze mluviti o nějakém řádu církevním nebo nějaké církevní ústavě evangelíků v Rakousku z doby reformační. Ovšem byl s přivolením císaře Maximiliána II. od rakouských stavů tehdy povolán David Chytraeus r. 1568 do Dolních Rakous, by uspořádal agendu a církevní řád (instructio superintendentis et consistorii). Agenda tato byla sice (od jiných libovolně namnoze pozměněna) majestátním listem ze dne 14. ledna 1571 obdařena císařskou assekurancí, kdežto osnova řádu církevního nebyla císařem potvrzena a tak nadále neuspokojena zůstala touha po zřízení superintendenta a konsistoře pro rakouské země dědičné, ač se opět a opět stavové a pánové zasazovali o uskutečnění myšlénky této; ba mír vestfálský z r. 1648 odepřel dokonce rakouským zemím dědičným exercitium t. j. vykonávání evangelického náboženství. A tak mohli evangelíci jen ve skrytu a proti zákonu, bez ochrany právní, ve skrovničkém jen počtu již pozůstávajíce oddati se náboženství svému. Teprve t. zv. toleranční patent císaře Josefa II. ze dne 13. října 1781 přiměl příslušné činitele k tomu, aby dán byl evangelíkům určitý řád upravující poměr jich ku státu, k jinověrcům a jich právní postavení mezi sebou. K tomu nesly se instrukce pro konsistoř ze dne 6. listopadu 1784, pro superintendenty obcí církevních augšpurského vy-

znání v dědičných zemích ze dne 23. prosince 1785; tyto instrukce pro augšpurské vyznání přijala za základ i církev reformovaná, až posléze schválena a dne 26. ledna 1830 vyhlášena byla spojenou dvorskou kanceláří »Instrukce pro superintendenty helvétského vyznání v provinciích rakouských, německých, českých a haličských« vypracovaná konsistoří reformovaných. Z těchto instrukcí, jakož i z potomních dvorských dekretů, nařízení, výnosů atd. vznik odvodila církevní ústava pro seniory a obce (faráře, učitele). V instrukcích těchto převládá následkem zvláštních poměrů oné doby pouze system teritoriální, dle něhož zeměpánu příslušelo netoliko »ius circa sacra«, nýbrž i »ius in sacra«. I vykonával moc církevní s jedné strany politický úřad dvorský a zemský, s druhé strany konsistoř v Těšíně, brzy na to pak ve Vídni spolu se superintendenty konsistoři přikázanými. Konsistoř těšínská vyšla vlastně z konsistoře založené již r. 1749 a v působnost vešla dne 22. července 1784 pojímajíc jen protestanty zpola stavu duchovního, zpola stavu světského. President musil však býti katolíkem (srv. čl. »Rada církevní vrchní evangelická«). Rakouské země dědičné rozděleny byly ve čtvero superintendencí augšpurského vyznání a to:

1. pro Dolní Rakousy, Štýrsko, Illyrii a Benátsko;
2. pro Horní Rakousy;
3. pro Čechy;
4. pro Moravu a Slezsko s 9 senioráty a 3 superintendencemi helvétského vyznání: 1 pro Dolní Rakousy, 2 pro Čechy, 3 pro Moravu se 4 senioráty.

Pro Halič zřízena byla společná superintendenta augšpurského a helvétského vyznání. Instrukce tyto měly vlastně býti jen opatřeními prozatímními, neboť císař Josef II. pečoval i o řádné upravení záležitostí církevních a po několikerém vyjednávání vydal dne 9. září 1785 evangelické konsistoři augšpurského vyznání, dne 6. března pak 1786 konsistoři helvétského vyznání dekret žádaje, aby obě vládě předložily církevní právo dle zásad své konfesse zpracované. Obě konsistoře spojily se pak ku práci této a vypracování církevního práva společného oběma vyznáním svěřeno světskému radovi konsistoře augšpurského vyznání Janu Ondřejovi z Wielandtu, jenž skutečně dostál úkolu svému vypracovav »Církevní řád pro spřízněné vyznavače augšpurské a helvétské v zemích dědičných«. Osnova tato vrácena byla vládou výnosem ze dne 27. února 1789 konsistoři s vyzváním, aby se doplnila pozdějšími nařízeními, pokud se týká, s nimi se ve shodu uvedla. Potřebné přepracování pořídil opět konsistorní rada Wielandt věnovav i po stránce systematické dílu tomuto píli uznání hodnou. Leč i tato »Nově zpracovaná osnova praktického práva církevního pro spřízněné vyznavače augšpurské a helvétské v německých zemích dědičných« sankce panovníkovy nedošla. Tato první rakouská ústava církevní byla ve skutečnosti císařem Josefem II. zvrácena nadobro, a zákonnou moc podržely nadále staré instrukce jsouce v potomních dobách dle potřeby doplňovány a rozšiřovány dekrety dvorskými, nařízeními, výnosy atd.

Pohnutý rok 1848 probudil ze spánku i tuto veledůležitou otázku a s ní tré oprávněných přání: aby totiž křesťanským vyznáním přiznáno bylo stejné oprávnění, aby vydána byla ústava synodální a konečně aby položen základ ku spojení obou církví protestantských. Volbou povoláni duchovní a světští zástupcové na konferenci za tímto účelem do Vídně

a konali porady od 3. do 11. srpna 1848. Na základě porad těchto vydán byl min. výnos ze dne 30. ledna 1849, jímž odstraněny sice mnohé nedostatky, avšak zákonné úpravy se tím církvi evangelické nedostalo. Na základě nejv. patentu ze dne 4. března 1849 povoláni byli min. výnosem ze dne 27. června 1849 oběma konsistořemi veškeří superintendenti a jich důvěrníci ku poradám do Vídně; porady ty trvaly od 29. července do 14. srpna 1849 a konaly se ve 12 sezeních pro obě vyznání společných. Výsledkem těchto porad byla jednak osnova zákona, jež v 31 paragrafech stanoví úplnou rovnost s církví katolickou a důsledně snaží se upraviti právní postavení evangelíků jakožto občanů státních, přestupování od církve k církvi, výchovu dítek, manželství, právní postavení duchovních jakožto »farářů«, jakož i utvořiti obce, jednak osnova volebního zákona pro první ústavodárnou synodu evangelické církve v Rakousku. Dne 19. srpna 1849 zaslány předlohy tyto s pamětním listem ministru Lvu Thunovi, ve kterémžto listu vyznačen nástin příští presbyteriálně-synodální ústavy. (Hrubě ani si povšimnuto nebylo osnovy ústavy pro evangelickou církev v Rakousku z r. 1850, kterou vypracovali Buschbeck a Steinacker). Teprve nejvyšším patentem ze dne 8. dubna 1861 a prozatímní ústavou církevní ze dne 9. dubna 1861 pošinuta otázka ústavní o značný díl ku předu. Po rozumu patentu tohoto měly býti synody pokud možno nejdříve svolány k definitivnímu vyřízení ústavy církevní; ministerstvo státní zmocněno předložiti osnovu zákona na upravení poměru církve evangelické obou vyznání k ostatním náboženským společnostem a zejména k církvi katolické, aby byla ústavně projednána v příštím zasedání rady říšské. Tím obě otázky došly svého přirozeného vyřízení: postavení totiž církve evangelické ke státu a k jiným církvím; o tom rozhodovati přísluší říšskému zastupitelstvu; ustanovení právní v mezích církve evangelické (ústavy církevní), o čemž raditi se a usnášeti povolány jsou synody. První generální synoda odbývána dne 22. května 1864 (zasedala až do 9. července 1864; kromě sezení výboru konáno 32 společných zasedání synod vyznání augšpurského a helvétského, pak 7 zvláštních sezení synody augšpurského vyznání a 5 zvláštních zasedání synody vyznání helvétského). Výsledkem těchto porad byla důkladně revidovaná a spořádaná osnova církevní ústavy na podkladu presbyteriálně-synodálním zachovávající zásadu samosprávy obecní a osnova ta předložena nejvyššímu potvrzení, jehož se jí skutečně nejvyšším rozhodnutím ze dne 6. ledna 1866 dostalo jakožto »Ústavě evangelické církve augšpurského a helvétského vyznání.« (Jednotlivým jen paragrafům nedostalo se potvrzení i nahraženy doslovným zněním prozatímního řádu církevního.) Jakkoli pak generální synody na rok 1871, 1877 a 1884 povolané zabývaly se otázkami ústavy církevní, nebylo lze provésti revisi hned, nýbrž až na V. generální synodě (zasedající od 20. října až do 9. listopadu 1889). Synoda vyznání helvétského přijala předloženou osnovu revise od vrchní rady církevní bez všeliké úrady — en bloc — kdežto synoda augšpurského vyznání žádala za více změn. I byla svolána mimořádná synoda augšpurského vyznání r. 1890, na kteréž usnesena byla »Zvláštní ustanovení pro superintendence vyznání augšpurského«. V této formě dostalo se nejvyššího potvrzení dne 9. prosince 1891 »Ústavě evangelické církve augšpurgského a helvétského vyznání v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených«, která vešla ihned vyhlášením v působnost. Tato

církevní ústava rozděluje se v ustanovení všeobecná §§ 1—12 a v dalších 8 oddílů. I. oddíl — obec farní (§§ 13—79), II. oddíl — obec seniorální (§§ 80—96), III. oddíl — obec superintendenční (§§ 97—114), IV. oddíl — obec společná (vrchní rada církevní, výbor synodální, synoda generální — §§ 115—141), V. oddíl — o záležitostech školních a vyučovacích (§§ 142 až 149), VI. oddíl — o církevní kázni a právomoci disciplinární (§ 150), VII. oddíl — o jmění církevním (§§ 151—160), VIII. oddíl — o roční podpoře obcí, seniorátů a superintendencí z prostředků státních (§§ 161 až 165). Na konec jsou pak ustanovení zvláštní, o čemž pojednávají § 34 odst. 2., §§ 86, 103, 105 odst. 3., 106 odst. 2. a 136 odst. 4. (Viz články: Církev evangelická, Obce farní (evangelické), Presbyterium, Rada církevní vrchní evangelická, Seniorát evangelický, Superintendence, Synoda generální, Výbor synodální).

Ústava říjnová (císařský manifest ze dne 20. října 1860 č. 225 ř. z.).

I. Dějiny.

V ústavní listině ze dne 4. března 1849 nařízeno bylo v §§ 96—98 zříditi stálou říšskou radu jakožto »radu koruny a moci výkonné«. Instituce tato měla tudíž býti pouhým poradním sborem vedle zákonodárného sněmu říšského. Patentem ze dne 13. dubna 1851 č. 92 ř. z. nově organisována působnost stálé rady říšské ustanovené na základě dřívějších zákonů a později zrušené ústavy březnové z r. 1849 a nařízeno, že povolána jest říšská rada tato k poradám ve všech otázkách zákonodárství, ve všelikých záležitostech státních, v nichž otázána bude císařem nebo požádána radou ministerskou o dobrozdání. Bylo tedy po výtce úlohou říšské rady podporovati císaře a ministry vědomostmi a zkušenostmi svými, aby v zákonodárství docíleno bylo potřebné zralosti a jednoty vůdčích zásad. Rada říšská podřízena výhradně a přímo císaři; poměr k ministrům byl poměrem souřadnosti. Říšská rada byla tedy výhradně sborem poradním, jsouc nezávislou na nikom a v ničem v úradách svých a majíc tuto svobodu porad zaručenu. Císař přímo dožadoval se dobrozdání říšské rady, pozvání k poradám činila rada ministerská. Jednotliví ministři zahajovali dobrozdárná jednání o určitém předmětu v radě říšské jen ministerskou radou. Podání došlá radu říšskou od jiných úřadů, korporací neb osob soukromých nemohla zavdati podnětu k projednávání ani poradám říšské rady zůstávajíce nepovšimnuty, ač-li se výhradně netýkala vnitřních záležitostí rady říšské. Nejvyšším kabinetním listem ze dne 20. srpna 1851 č. 196 ř. z. modifikováno postavení rady říšské v tom směru, že má býti na dále považována rada říšská jen za radu koruny a odtud důsledně svědčiti měly osnovy zákonů a nařízení nebo záležitosti jiného druhu na příště nikoli radě říšské jsouce jí zasílány za účelem dobrozdání, nýbrž svědčiti měly vždy přímo panovníku samému. Cís. patentem ze dne 5. března 1860 č. 56 ř. z. sesílena říšská rada mimořádnými členy a přislíbeno občasně povolávati tyto mimořádné říšské radní. Mimořádnými takovýmito členy, kteří účastniti se měli porad občas, měli býti jmenováni:

1. arcivévodové císařské rodiny,

2. někteří vyšší církevní hodnostářové,

3. někteří mužové, kteří vyznamenali se ve službách civilních, vojenských nebo jinak se zasloužili,